

Den danske Befolknings Kost i 1909.

Maria Valborg Bjørum,
Skolekøkkenlærerinde,

Af
og

Povl Heiberg,
Dr. med. Vicestadslæge.

Det er et ret detailleret Billede af den danske Befolknings Kost, som det nu er muligt at danne sig ved at sammenholde Oplysningerne i Statistisk Departements »Danske Husholdningsregnskaber i 1909« med de fysiologiske Beregninger af de forskellige Familiegrupperes Kost, der findes offentliggjorte andetsteds¹⁾. Her skal nu kort de fundne Resultater resumeres samtidig med, at der for Landmændenes Vedkommende gaaes nøjere ind paa Forholdet mellem købte og hjemmeavlede Produkter.

I nedenstaaende Tabel I er for de omtalte Familiegrupper vist Gennemsnitstallene for den aarlige Indtægt, den daglige Kostudgift og den daglige Koste Indhold af Arbejds­mængde, idet denne Arbejds­mængde er maalt ved det Antal Varmeenheder²⁾, der findes i Kosten.

¹⁾ Maanedsskrift for Sundhedspleje 1913, S. 145 og 214.

— — — 1914, S. 263.

Ugeskrift for Læger 1914, S. 1728.

²⁾ En Varmeenhed er den Varmemængde, der kræves til at opvarme 1 Liter Vand 1° C. Ved Omregningen er 1 Gram
Nationalekonomisk Tidsskrift. LII.

Den danske Befolknings Kost i 1909.

Maria Valborg Bjørum,
Skolekøkkenlærerinde,

Af
og

Povl Heiberg,
Dr. med. Vicestadslæge.

Det er et ret detailleret Billede af den danske Befolknings Kost, som det nu er muligt at danne sig ved at sammenholde Oplysningerne i Statistisk Departements »Danske Husholdningsregnskaber i 1909« med de fysiologiske Beregninger af de forskellige Familiegrupperes Kost, der findes offentliggjorte andetsteds¹⁾. Her skal nu kort de fundne Resultater resumeres samtidig med, at der for Landmændenes Vedkommende gaaes nøjere ind paa Forholdet mellem købte og hjemmeavlede Produkter.

I nedenstaaende Tabel I er for de omtalte Familiegrupper vist Gennemsnitstallene for den aarlige Indtægt, den daglige Kostudgift og den daglige Koste Indhold af Arbejds­mængde, idet denne Arbejds­mængde er maalt ved det Antal Varmeenheder²⁾, der findes i Kosten.

¹⁾ Maanedsskrift for Sundhedspleje 1913, S. 145 og 214.

— — — 1914, S. 263.

Ugeskrift for Læger 1914, S. 1728.

²⁾ En Varmeenhed er den Varmemængde, der kræves til at opvarme 1 Liter Vand 1° C. Ved Omregningen er 1 Gram
Nationaløkonomisk Tidsskrift. LII.

Tabel I.

	Aarlig Indtægt pr. Familie	Daglig Kostudgift pr. voksen Mand	Varme- enheder i en voksen Mands dagl. Kost
Arbejderfamilie i København	1 740 Kr.	79 Øre	3 250
— i Provinsbyer	1 442 —	64 —	3 368
Landarbejderfamilie	924 —	56 —	3 878
Landhaandværkerfamilie	1 052 —	56 —	4 006
Husmandsfamilie	1 330 —	59 —	4 198
Gaardmandsfamilie	2 546 —	71 —	5 010

Ved den til Udregningen af Tabel I nødvendige Omregning af Kvinder og Børn til et passende Antal voksne Mænd (saakaldte fysiologiske Enheder) er den almindelig benyttede Rubnerske Skala¹⁾ anvendt.

Ved Læsningen af Tabel I maa dog blandt andet huskes, at paa Landet er det meget vanskeligt at holde Menneskenes og de mindre Husdyrs Forbrug helt adskilt. De anførte Forbrugstal har i det hele deres største Interesse som Sammenligningsgrundlag med tidligere og eventuelle, senere Undersøgelser i de samme 6 Familiegrupper²⁾.

I Tabel II er den foran viste daglige Kostudgift for en voksen Mand i hver af de 6 Familiegrupper spaltet i sine 3 naturlige Komponenter, nemlig Udgiften til de egentlige Fødemidler, til »nødvendige Nydelsesmidler« (Kaffe, The, Kakao, Krydderier o.l.) og til »unødvendige Nydelsesmidler« (Tobak, Bajersk Øl, Brændevin o. a. Spirituosa).

Æggehvide og 1 Gram Mel-Sukkerstoffer regnet til 4,1 Varmeenheder, medens 1 Gram Fedt er regnet til 9,3 Varmeenheder.

¹⁾ Se f. Eks. Statistiske Meddelelser IV, R. 40 Bd. 3 II, S. 10.

²⁾ En Sammenligning mellem Forbruget i Arbejderfamilier i 1897 og i 1909 findes i Maanedsskrift for Sundhedspleje 1913.

Tabel II.

Af den daglige Kostudgift pr. Enhed
falder paa

	de egent- lige Føde- midler	de nød- vendige Nydelses- midler	de unød- vendige Nydelses- midler
Arbejderfamilier i København	68 Øre	7 Øre	4 Øre
— i Provinsbyer	56 —	5 —	3 —
Landarbejderfamilier	49 —	5 —	2 —
Landhaandværkerfamilier . . .	49 —	5 —	2 —
Husmandsfamilier	53 —	4 —	2 —
Gaardmandsfamilier	64 —	4 ¹ / ₂ —	2 ¹ / ₂ —

Ved Bedømmelsen af Tallene i denne Oversigt maa det dog huskes, at der ikke er medregnet de relativt set ingenlunde smaa Udgifter til stærke Drikke, der ogsaa af disse meget ædruelige Familier atholdes udenfor Hjemmet, idet disse Poster ikke er medregnede i Kostregnskabet.

Hvor stor en Forskel, der er paa det Antal Varmeenheder, som de forskellige Familiers Husmødre faar for en Krone ved Køb af de egentlige Fødemidler, er vist i Tabel III.

Tabel III.

	Antal Varme- enheder pr. Krone
Arbejderfamilier i København . . .	4 100
— i Provinsbyer . . .	5 200
Landarbejderfamilier	8 200
Landhaandværkerfamilier	6 900
Husmandsfamilier	7 100
Gaardmandsfamilier	7 100

De hjemmeavlede Produkters Pris er beregnet saaledes, at Husmandsfamilierne og Gaardmandsfamilierne faar henholdsvis 7 300 og 7 700 Varmeenheder for

hver Krone ved Brugen af dem, medens de købte Produkter til samme Pris indeholder henholdsvis 7 100 og 6 700 Varmeenheder.

I det følgende skal nu lidt nøjere gennemgaaes det ikke helt uvigtige Spørgsmaal om den Rolle, som hjemmeavlede Produkter spiller i Landmændenes Husholdninger.

Af Mælk, Æg og Fjerkræ købes der intet, men hele Forbruget skyldes egen Avl.

Af Kød, Svinekød, Grøntsager, Kartoffler og Brødkorn hjemmeavles en Del og købes en Del.

Hele Forbruget af Fisk, Ost, Smør, Fedt, Margarine, Sukker, Gryn, Hvedebrød, Ærter og Øl dækkes ved Indkøb.

I Tabellerne IV og V er Forholdene viste for de enkelte Fødemidlers Vedkommende, idet der er optegnet Aarsforbruget for en Standardfamilie paa en Husmandslod og paa en Gaard. (Se Side 533—34).

Denne Standardfamilie, der er tænkt at bestaa af Mand, Kone, en Søn paa 12 Aar og en Datter paa 8 Aar, er valgt saaledes, at dens Aarsforbrug — beregnet efter Rubners Skala — er netop 1 000 Gange saa stort som en voksen Mands daglige Forbrug. Herved opnaas, at man ved at læse Gram i Stedet for Kilo-gram i de 2 Tabeller samtidig har Størrelsen af en voksen Mands daglige Forbrug. Den omtalte Standardfamilie forbruger nemlig $2\frac{3}{4}$ Gange saa meget som en voksen Mand og $2\frac{3}{4} \times 365$ Dage, er paa det nærmeste 1 000 Dage¹⁾.

¹⁾ Johs. Dalhoff og Edv. Ph. Mackeprang: De bedrestillede Familiers Udgifter. 1906. S. 44 og 45. Det helt nøjagtige Tal er 1 003,22.

Tabel IV.

Husmænd.

Det årlige Forbrug for en Standardfamilie.

	Årlig Udgift i Kroner	Vægten i Kilogram	Indholdet i Gram af			Antallet af Varmeenheder	Hjemmeavlet er af Forbrug.	
			Ægge- hvide	Fedt	Kulhy- drater		Udgiften % ¹⁾	Vægt og Antal Vær- meenb. % ²⁾
1. Rugbrød	42	291	23 408	1 463	146 300	709 409	21	24
2 a. Brødkorn	11	92	7 370	459	46 062	223 344		
2 b. Mel	52	202	22 294	5 065	145 926	736 813		
3. Hvedebrød.								
Kager o. l.	11	14	982	140	7 293	35 230		
4. Kartofler	20	440	8 827		88 275	398 120	97	97
5. Grøntsager,								
Frukt	18	161	3 245		16 225	79 827	77	78
6. Sukker, Sirup	41	101			97 680	400 488		
7. Gryn	11	35	3 842	872	25 146	126 956		
8. Ærter, Bønner, Linser	1	2	423	27	1 020	6 174		
9 a. Kød	41	54	9 751	3 250		70 210	20	28
b. Fjerkræ	14	18	3 663	894		23 331	100	100
10. Flæsk og Svine- kød	81	86	8 253	33 022		340 939	91	92
11. Fisk	12	25	3 712	124		16 371		
12. Æg	17	15	1 823	1 543		21 824	100	100
13. Ost	10	20	6 930	1 980		46 827		
14. Smør	42	21	104	17 999		167 816		
15. Fedt	13	11	55	11 049		102 985		
16. Margarine	46	38		32 257		299 995		
17 a. Fløde og Mælk	1	1	25	124				
b. Sød Mælk	28	307	11 385	10 769	13 541	207 025	100	100
c. Skummet- og Kærnemælk (i Liter)	9	427	8 151 6 435	1 287 1 072	9 438 9 652	160 017	100	100
18. Hvidtøl og andet skattefrit Øl (i Liter)	8	120			9 658	39 597		
19. De nødvendige ¹⁾ Nydelsesmidler	43							
20. De unødvend. ²⁾ Nydelsesmidler	19							
Kosten	591		130 872	123 579	616 448	4 213 300	33	34

¹⁾ Kaffe, The, Kakao, Krydderier etc.²⁾ Brændevin, Bayersk Øl, Tobak.

Tabel V.
 Gaardmænd.
 Det aarlige Forbrug for en Standardfamilie.

	Aarlig Udgift i Kroner	Vægten i Kilogram	Indholdet i Gram af			Antallet af Varmeenheder	Hjemmeavlet er af Forbrug	
			Ægge- hvide	Fedt	Kulhy- drater		Udgiften % ¹⁾	Vægt og Antal Var- meenh. % ²⁾
1. Rugbrød	34	238	19 096	1 193	119 350	578 729	51	54
2 a. Brødkorn	36	279	22 374	1 397	139 837	678 059		
b. Mel	54	212	23 383	5 313	153 054	772 802	"	"
3. Hvedebrød, Kager o. l.	8	11	751	107	5 577	26 942	"	"
4. Kartofler	20	480	9 641	"	96 415	434 833	94	94
5. Grøntsager, Frukt	7	192	3 855	"	19 277	94 845	71	71
6. Sukker, Sirap	44	110	"	"	106 392	436 208	"	"
7. Gryn	12	39	4 326	982	28 314	142 953	"	"
8. Ærter, Bønner, Linser	1	3	665	44	1 603	9 710	"	"
9 a. Kød	76	108	19 453	6 484	"	140 066	53	64
b. Fjerkræ	16	17	3 495	852	"	22 258	100	100
10. Flæsk og Svine- kød	81	87	8 332	33 335	"	344 184	94	94
11. Fisk	12	25	3 836	126	"	16 904	"	"
12. Æg	19	17	2 002	1 694	"	23 963	100	100
13. Ost	12	25	8 759	2 502	"	59 183	"	"
14. Smør	58	29	146	25 011	"	233 203	"	"
15. Fedt	9	8	38	7 815	"	72 842	"	"
16. Margarine	61	50	"	42 542	"	395 645	"	"
17 a. Fløde og Mælk b. Sød Mælk	2	1 6	33 234	165 220	278	279 240	"	"
c. Skummet Mælk og Kærnemælk (i Liter)	39	414	15 383	14 553	18 296	100	100	
18. Hvidt Øl og andet skattefrit Øl (i Liter)	14	613	11 693 9 232	1 845 1 537	13 541 13 846	229 537	100	100
19. De nødvendige ¹⁾ Nydelsesmidler	7	112	"	"	9 020	36 982	"	"
20. De unødvendige ²⁾ Nydelsesmidler	35	"	"	"	"	"	"	"
Køst	43	"	"	"	"	"	"	"
Kosten	698	"	166 730	117 722	724 801	5 029 095	39	42

¹⁾ Kaffe, The, Kakao, Krydderier etc.

²⁾ Brændevin, Bajersk Øl, Tobak.

Paa Grund af Tyendeholdet ligger dog det faktiske Kostforbrug for den samlede Husstand i Husmandshjemmene $\frac{1}{10}$ højere og paa Gaardene endog dobbelt saa højt som det i Tabel IV og V anførte Aarsforbrug for den egentlige Familie.

Som Husmandsbrug er regnet Ejendomme, hvis Ejendomsskyld er under 12 000 Kroner. Disse Ejendomme vil som Regel have under 1 Tønde Hartkorn Tilliggende. Medens Gaardmændene selv avler Halvdelen af den Rug, der bruges til Rugbrød, viser det sig, at Husmændene kun avler knap $\frac{1}{4}$ heraf. Af Kødforbruget producerer Gaardmanden i sin Bedrift selv $\frac{2}{3}$, medens Husmanden ogsaa her maa nøjes med omtrent $\frac{1}{4}$.

Mælk, Æg og Fjerkræ skriver sig baade paa Gaardene og i Husmandshusene — som allerede nævnt — helt fra egen Avl. Derimod købes der af Gaardmanden $\frac{1}{20}$ og af Husmanden $\frac{1}{10}$ af Forbruget af Flæsk og Svinekød, medens omvendt Husmanden køber $\frac{1}{30}$, Gaardmanden $\frac{1}{20}$ af Kartoffelforbruget. Af Grøntsager og Frugt har Husmanden lidt mindre købt end Gaardmanden, henholdsvis 2 og 3 Tiendedel.

I nedenstaaende Tabel VI er endelig for Husmandsfamilier og for Gaardmandsfamilier vist, hvor stor en Del af de forbrugte Mængder af Æggehvite, Fedt og Kulhydrater, der er hjemmeavlede.

Tabel VI.

	Dagligt Forbrug pr. Enhed		
	Æggehvite Gram	Fedt Gram	Kulhydrater Gram
i Husmandsfamilier	130	123	614
i Gaardmandsfamilier	166	147	722
	heraf hjemmeavlet		
i Husmandsfamilier	60	47	186
i Gaardmandsfamilier	96	57	289

I Husmandsfamilier og i Gaardmandsfamilier er altsaa af det samlede Æggehvideforbrug henholdsvis 46 og 58 % avlet paa Ejendommens Jord; af Fedtforbruget henholdsvis 38 og 39 % og endelig af de benyttede Mel-Sukkerstoffer henholdsvis 30 og 40 %. Uagtet Udgiften til de hjemmeavlede Produkter kun udgør 33 % for Husmænd og 39 % for Gaardmænd, dækkes dog — som foran nævnt — henholdsvis lidt under og noget over Halvdelen af Æggehvideforbruget af egen Avl.

Af den hjemmeavlede Æggehvide er i Husmandsbrugene $\frac{1}{4}$ og paa Gaardene $\frac{2}{5}$ vegetabilsk.

Ser vi endnu paa, hvor stor en Del af den med Kosten tilførte Arbejdsmængde, der skrives sig fra Produkter, avlede paa Landmandens egen Jord, viser der sig følgende Forhold.

Tabel VII.

	Arbejdsmængden (Varmeenheder) i den daglige Kost
for en Husmand	4 198
for en Gaardmand	5 010
	heraf i de hjemme- avlede Produkter
for en Husmand	1 444
for en Gaardmand	2 109

Husmændene faar altsaa $\frac{1}{3}$, medens Gaardmændene faar omtrent $\frac{2}{5}$ af den med Kosten tilførte Arbejdsmængde fra hjemmeavlede Produkter.

Værdien af den Del af Husmændenes Hjemmeavl, som det her kommer an paa, er ogsaa — som allerede nævnt — anslaaet til $\frac{1}{3}$ af deres samlede Kostudgifter, medens det tilsvarende Tal for Gaardmændene er omtrent $\frac{2}{5}$.

Af de omtrent 60 Øre, som Husmanden daglig udgiver for sin K \ddot{o} st, gaar altsaa de 20 Øre til hjemmeavlede Produkter, og af de omtrent 70 Øre, som Gaardmanden daglig udgiver til sin Kost, angaar de 27 Øre Produkter, der avles paa Gaardens egen Jord.

Her er ikke Stedet til at gaa ind paa de fundne Forbrugstals objektive Værdi, men det turde dog maaske være opportunt endnu en Gang at minde om, at der ved Beregninger som disse findes en Fejlkilde, der ikke lader sig eliminere, idet den Del af Forbruget i en Landmands Husholdning, der gaar til Hundene, Kattene, det lille Føl o. s. v. ikke lader sig bedømme; dog kan det med stor Sandsynlighed antages, at denne Fejlkilde er størst i Husholdningsregnskaberne fra Gaardene.

Ogsaa det forholdsvis større Antal legemligt arbejdende Mænd paa Gaardene bidrager formentlig til, at de gennemsnitlige Forbrugstal for Gaardmandsfamilierne viser sig større end for Husmandsfamilierne, idet den for Forbrugets Afhængighed af Alderen benyttede Rubnerske Skala næppe passer helt paa Mænd, der er beskæftigede med ret stærkt legemligt Arbejde.
